

Wyrok z dnia 9 maja 2008 r.

II PK 316/07

Legitymację procesową do wszczęcia na rzecz pracownika postępowania w sprawach z zakresu prawa pracy ma, na podstawie art. 462 k.p.c. w związku z art. 61 k.p.c., tylko taka zakładowa organizacja związkowa, która spełnia warunki wynikające z art. 25¹ ust. 1 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854 ze zm.).

Przewodniczący SSN Jolanta Strusińska-Żukowska (sprawozdawca), Sędziowie SN: Zbigniew Korzeniowski, Romualda Spyt.

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 9 maja 2008 r. sprawy z powództwa Aleksandra P. przeciwko Politechnice W. w W. z udziałem Ogólnopolskiego Akademickiego Związku Zawodowego w W. o przywrócenie do pracy, na skutek skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Okręgowego we Wrocławiu z dnia 26 kwietnia 2007 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Okręgowemu-Sądowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

U z a s a d n i e

Sąd Rejonowy dla Wrocławia-Śródmieścia - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 28 kwietnia 2007 r. zasądził od Politechniki W. w W. na rzecz Aleksandra P. kwotę 4.773, 60 zł z ustawowymi odsetkami tytułem odszkodowania za niezgodne z prawem wypowiedzenie umowy o pracę, oddalając powództwo o przywrócenie do pracy.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że powód był zatrudniony u strony pozwanej ostatnio na stanowisku specjalisty (laboranta) w Instytucie Automatyki i Robotyki w pełnym wymiarze czasu pracy na podstawie umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony. W dniu 29 października 2003 r. Rada Naukowa podjęła uchwałę, zgodnie

z którą ograniczono z dniem 15 lutego 2004 r. funkcje Laboratorium Centralnego do funkcji dydaktycznych. Jednocześnie zapadła decyzja o likwidacji trzech stanowisk laborantów z dniem 29 lutego 2004 r., skutkiem czego było wypowiedzenie powodowi umowy o pracę w dniu 19 listopada 2003 r. Na stanowisko zajmowane przez powoda nikt nie został zatrudniony, a jego obowiązki przejęli pracownicy naukowcy i dydaktyczni prowadzący zajęcia oraz administratorzy.

Według ustaleń Sądu Rejonowego, Aleksander P. pełnił funkcję przewodniczącego Komisji Rewizyjnej Zakładowej Organizacji Związkowej NSZZ „Solidarność 80” przy Politechnice W. do 2000 r., a następnie do końca grudnia 2002 r. - skarbnika tej organizacji. Od końca grudnia 2002 r. był natomiast wiceprzewodniczącym Zakładowej Organizacji Związkowej Ogólnopolskiego Akademickiego Związku Zawodowego przy Politechnice W. Strona pozwana nie zwróciła się do tej zakładowej organizacji związkowej o zajęcie stanowiska w przedmiocie rozwiązania stosunku pracy z powodem, nie zawiadomiła jej również o zamiarze wypowiedzenia mu umowy o pracę, pomimo że w dniu 13 stycznia 2003 r. została poinformowana o utworzeniu organizacji zakładowej i składzie jej zarządu, otrzymała także statut organizacji związkowej.

Sąd pierwszej instancji uznał, że pozwana naruszyła art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych, ignorując fakt, iż powód był członkiem zarządu Zakładowej Organizacji Związkowej Ogólnopolskiego Akademickiego Związku Zawodowego oraz to, że w chwili składania mu oświadczenia woli o wypowiedzeniu umowy o pracę podlegał ochronie w związku z pełnieniem do dnia 30 grudnia 2002 r. funkcji skarbnika w zarządzie KZ NSZZ „Solidarność 80”, wobec czego wypowiedzenie było niezgodne z prawem w rozumieniu art. 45 § 1 k.p. Roszczenie powoda Sąd pierwszej instancji uznał więc za usprawiedliwione co do zasady, ale z uwagi na likwidację jego stanowiska pracy skorzystał z możliwości przewidzianej przez art. 45 § 2 k.p. i nie uwzględnił żądania przywrócenia do pracy, zasądzając na rzecz Aleksandra P. odszkodowanie w wysokości trzymiesięcznego wynagrodzenia.

Apelacje od wyroku Sądu Rejonowego złożyli: Ogólnopolski Akademicki Związek Zawodowy - Organizacja Zakładowa przy Politechnice W. oraz strona pozwana.

Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych we Wrocławiu wyrokiem z dnia 26 kwietnia 2007 r. uwzględnił apelację związku zawodowego, zmieniając zaskarżony wyrok poprzez przywrócenie powoda do pracy w Politechnice W. na

poprzednich warunkach i oddalił apelację strony pozwanej. Sąd odwoławczy wskazał, że powód objęty był szczególną ochroną przed rozwiązaniem stosunku pracy w związku z pełnieniem funkcji skarbnika w zarządzie KZ NSZZ „Solidarność 80”. Stosownie bowiem do art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych pracodawca nie może bez zgody zarządu zakładowej organizacji związkowej wypowiedzieć ani rozwiązać stosunku pracy z imiennie wskazanym uchwałą zarządu jego członkiem. Skora zaś pozwana o taką zgodę do komisji zakładowej w ogóle się nie zwracała, to naruszyła przepisy o wypowiedaniu umów o pracę w rozumieniu art. 45 § 1 k.p., czego konsekwencją była możliwość domagania się przez powoda, według jego wyboru, przywrócenia do pracy albo odszkodowania. Aleksander P. wnosił o przywrócenie go do pracy i takie roszczenie, w ocenie Sądu drugiej instancji, powinno być uwzględnione, albowiem nie było podstaw do stwierdzenia, iż nie było takiej możliwości z uwagi na likwidację jego stanowiska pracy, czym uzasadnił swoje stanowisko Sąd pierwszej instancji, korzystając z uprawnienia przewidzianego w art. 45 § 2 k.p. Zdaniem Sądu Okręgowego, okoliczności faktyczne sprawy przemawiają za dokonaniem przez pozwaną co najwyżej reorganizacji pracy Centralnego Laboratorium, które jednak w dalszym ciągu funkcjonuje, wobec czego powód może być w nim zatrudniony. Sąd odwoławczy wskazał również na przepis art. 45 § 3 k.p., zgodnie z którym sąd nie może zasądzić odszkodowania zamiast żądanego przywrócenia do pracy, jeżeli wypowiedzenie dotyczy, między innymi, pracowników podlegających z mocy przepisów szczególnych ochronie przed wypowiedzeniem lub rozwiązaniem umowy o pracę. Zakaz ten nie obowiązuje tylko wówczas, gdy przywrócenie do pracy jest niemożliwe z powodu ogłoszenia upadłości lub likwidacji pracodawcy, który to jednak przypadek w przedmiotowej sprawie nie zachodzi. Mając to na uwadze, Sąd Okręgowy uwzględnił apelację związku zawodowego i wskazał, że „z powyższych przyczyn apelacja strony pozwanej podlegała oddaleniu”.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu drugiej instancji wywiodła pozwana Politechnika W. w W., opierając ją na podstawie naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 25¹ i art. 32 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854 ze zm.), a także art. 45 § 3 k.p. oraz na podstawie naruszenia prawa procesowego, które mogło mieć wpływ na wynik postępowania, tj. art. 199 § 1 pkt 3 k.p.c., art. 233 § 1 k.p.c., art. 378 § 1 k.p.c. i art. 462 w związku z art. 61 k.p.c. Wskazując takie za-

rzuty, skarżąca wniosła o uchylenie wyroku Sądu Okręgowego w całości i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej podniesiono, między innymi, że istnienie zakładowej organizacji związkowej o nazwie NSZZ „Solidarność 80” przy Politechnice W., co Sąd Okręgowy uznał za pewnik, zawsze budziło wątpliwości, czego wyrazem jest choćby stanowisko Sądu Najwyższego (postanowienie z dnia 14 grudnia 2004 r., III AO 25/03), który na podstawie informacji Zarządu D. Regionu NSZZ „Solidarność 80” uznał, że wskazana komisja zakładowa nie ma podmiotowości prawnej. Pozwana dysponowała zaś podobnymi informacjami co do bytu prawnego organizacji zakładowej, wobec czego nie można jej zarzucić braku staranności przy podejmowaniu czynności związanych z koniecznością wypowiedzenia powodowi umowy o pracę, a tym samym naruszenia art. 32 ust. 1 ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych.

Skarżąca wskazała także, iż w toku postępowania wielokrotnie podnosiła zarzut braku podmiotowości prawnej po stronie Ogólnopolskiego Akademickiego Związku Zawodowego - Zakładowej Organizacji Związkowej przy Politechnice W., który nie doczekał się rozpoznania przez Sądy, pomimo że organizacja ta była traktowana jako uczestnik postępowania, wniosła pozew na rzecz powoda i apelację od wyroku Sądu Rejonowego. W ocenie pozwanej, ta zakładowa organizacja związkowa nigdy zaś nie spełniała wymogu z art. 25¹ ustawy o związkach zawodowych, wobec czego nie mogła korzystać z uprawnień, jakie daje art. 462 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Przepis art. 462 k.p.c. stanowi, że organizacje społeczne, o których mowa w art. 61 k.p.c., a także inspektorzy pracy w zakresie określonym w art. 63¹ k.p.c., mogą w sprawach z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych powodować wszczęcie postępowania na rzecz pracowników oraz ubezpieczonych, przy czym wówczas stosuje się odpowiednio przepisy art. 61 - 63 k.p.c. Z art. 61 k.p.c. wynika ponadto, że chodzi tu o organizacje społeczne, których statutowym celem nie jest prowadzenie działalności gospodarczej, wobec czego do kręgu tych organizacji należą, między innymi, związki zawodowe. W uchwale z dnia 5 lipca 2002 r., III PZP 13/02 (OSNP 2003 nr 7, poz. 167) Sąd Najwyższy stwierdził, że legitymacja procesowa do wszczęcia na rzecz pracownika postępowania w sprawach z zakresu prawa

pracy przysługuje na podstawie art. 462 w związku art. 61 k.p.c. tylko zakładowej organizacji związkowej reprezentującej pracownika, a więc będącego jej członkiem lub wybranej przez niego do obrony praw pracowniczych.

W myśl art. 25¹ ust. 1 pkt 1 dodanego z dniem 1 stycznia 2003 r. (ustawą z dnia 26 lipca 2002 r. o zmianie ustawy - Kodeks pracy oraz o zmianie niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 135, poz. 1146) do ustawy z dnia 23 maja 1991 r. o związkach zawodowych (jednolity tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 79, poz. 854 ze zm.), powoływanej dalej jako „ustawa o związkach zawodowych”, uprawnienia zakładowej organizacji związkowej przysługują organizacji zrzeszającej co najmniej 10 członków będących pracownikami lub osobami wykonującymi pracę na podstawie umowy o pracę nakładczą u pracodawcy objętego działaniem tej organizacji. Organizacje związkowe zrzeszające w zakładzie pracy mniej niż dziesięciu pracowników pozbawione są wszelkiego rodzaju uprawnień, jakie przepisy przewidują dla związków zawodowych działających na szczeblu zakładowym, zarówno w zakresie prawa do rokowań, jak i w zakresie zajmowania stanowiska w indywidualnych sprawach ze stosunku pracy. Pracodawca nie ma zatem obowiązku współdziałania z taką organizacją, wynikającego z art. 30 ust. 2¹ ustawy o związkach zawodowych, organizacja taka nie reprezentuje jej członków w rozumieniu art. 38 k.p., a członkowie zarządu tej organizacji nie korzystają z ochrony przewidzianej w art. 32 ust. 1 ustawy o związkach zawodowych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 października 2004 r., II PK 41/04, OSNP 2005 nr 8, poz.107). Organizacja związkowa zrzeszająca mniejszą liczbę członków niż przewidziana w omawianym przepisie nie ma zatem również legitymacji czynnej do wytoczenia powództwa na rzecz pracownika na podstawie art. 462 k.p.c. w związku z art. 61 k.p.c., nie może brać udziału w tym postępowaniu, a tym samym złożyć apelacji od wyroku Sądu pierwszej instancji.

Zgodnie z art. 25¹ ust. 2 ustawy o związkach zawodowych, organizacja zakładowa jest obowiązana przedstawić co kwartał - według stanu na ostatni dzień kwartału - w terminie do 10 dnia miesiąca następującego po tym kwartale, pracodawcy informację o łącznej liczbie członków tej organizacji, w tym o liczbie członków, o których mowa w ust. 1. W wyroku z dnia 15 listopada 2006 r., I PK 135/06 (OSNP 2007 nr 21-22, poz. 311) Sąd Najwyższy przyjął, że dla wykonywania uprawnień zakładowej organizacji związkowej istotna jest liczba członków związku z dnia, w którym pracodawcy została przekazana informacja w trybie art. 25¹ ust. 2 ustawy o związkach zawodowych, którą to informacją pracodawca jest związany. Jeżeli natomiast praco-

dawca w określonym terminie (10 dni po zakończeniu kwartału) nie uzyskał informacji wymaganych tym przepisem, to ma prawo przyjąć założenie, że od tej daty zakładowej organizacji związkowej nie przysługują jej ustawowe uprawnienia. Nie wyłącza to jednak możliwości wykazania przez organizację związkową, że zrzeszała co najmniej 10 członków.

W toku postępowania w niniejszej sprawie strona pozwana podnosiła, że nigdy nie uzyskała od organizacji zakładowej Ogólnopolskiego Akademickiego Związku Zawodowego informacji przewidzianej w art. 25¹ ust. 2 ustawy o związkach zawodowych, wobec czego, jej zdaniem, temu związkowi nie przysługiwały uprawnienia zakładowej organizacji związkowej. Takie zarzuty zawierała również apelacja Politechniki W., a Sąd Okręgowy nie zajął wobec nich żadnego stanowiska. W sposób usprawiedliwiony skarżący zarzuca więc naruszenie art. 378 § 1 k.p.c., albowiem wynikający z niego obowiązek rozpoznania sprawy w granicach apelacji oznacza zarówno bezwzględny zakaz wykraczania przez sąd drugiej instancji poza te granice, jak też nakaz wzięcia pod uwagę i rozważenia wszystkich podniesionych w apelacji zarzutów i wniosków. Nie budzi wątpliwości, że uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, skoro zgodnie z art. 199 pkt 3 k.p.c. brak zdolności sądowej jednej ze stron albo brak zdolności procesowej powoda prowadzi do odrzucenia pozwu, zaś po myśli art. 379 pkt 2 k.p.c. postępowanie dotknięte jest nieważnością, jeżeli strona nie miała zdolności sądowej lub procesowej, natomiast apelacja wniesiona przez taką stronę byłaby niedopuszczalna i podlegała odrzuceniu (art. 370 k.p.c.). Organizacja zakładowa Ogólnopolskiego Akademickiego Związku Zawodowego wytoczyła zaś, niezależnie od takiej samej czynności dokonanej przez Aleksandra P., powództwo na jego rzecz, brała udział w postępowaniu i zaskarżyła na rzecz powoda wyrok Sądu Rejonowego. Niezbędne było więc stwierdzenie, czy przysługiwała jej legitymacja do dokonania takich czynności, a zaniechanie przez Sąd drugiej instancji wyjaśnienia tej kwestii czyni zasadnymi także kasacyjne zarzuty naruszenia art. 462 k.p.c. w związku z art. 61 k.p.c. oraz art. 25¹ ustawy o związkach zawodowych, bowiem uznanie, iż związkowi przysługują uprawnienia zakładowej organizacji związkowej odbyło się bez poczynienia niezbędnych ku temu ustaleń faktycznych.

Nie można odmówić także skarżącemu racji, gdy twierdzi, że doszło do naruszenia art. 32 ustawy o związkach zawodowych. Stosownie do treści ust. 1 tego artykułu w brzmieniu obowiązującym przed dniem 1 lipca 2003 r., pracodawca nie mógł

bez zgody zarządu zakładowej organizacji związkowej wypowiedzieć ani rozwiązać stosunku pracy z pracownikiem będącym członkiem zarządu organizacji związkowej w czasie trwania mandatu oraz w okresie roku po jego wygaśnięciu. Przewidziana tym przepisem ochrona stosunku pracy działacza związkowego zarówno w czasie trwania mandatu, jak i w okresie roku po jego wygaśnięciu, związana była z posiadaniem przez pracownika statusu członka zarządu zakładowej organizacji związkowej, co mogło zachodzić tylko wówczas, gdy taka jednostka organizacyjna związku zawodowego istniała. W toku postępowania w niniejszej sprawie, jak również w apelacji od wyroku Sądu pierwszej instancji pozwana zakwestionowała tę okoliczność, podnosząc że w dniu 29 maja 2002 r. komisja zakładowa NSZZ „Solidarność 80” przy Politechnice W. została wykreślona z rejestru Zarządu Regionu, wobec czego ewentualna roczna ochrona związkowa z tytułu pełnienia przez powoda funkcji skarbnika w organizacji zakładowej w momencie wręczenia mu wypowiedzenia (19 listopada 2003 r.) wygasła. Sąd Okręgowy nie poczynił żadnych ustaleń w tym zakresie, ani nie zajął żadnego stanowiska co do zarzutu apelacyjnego w tym przedmiocie, wobec czego zasadny jest zarzut skarżącego odnośnie do naruszenia art. 378 § 1 k.p.c., jak i art. 32 ust. 1 ustawy o związkach zawodowych, bowiem przepis ten został zastosowany do niedostatecznie wyjaśnionego stanu faktycznego co do bytu prawnego tej organizacji związkowej, członkostwo powoda w zarządzie której zostało uznane za okoliczność uzasadniającą szczególną jego ochronę przed rozwiązaniem stosunku pracy. W konsekwencji doszło także do naruszenia art. 45 § 3 k.p., bowiem powód został uznany za pracownika objętego hipotezą tego przepisu, pomimo braku ustaleń faktycznych dających podstawę do takiej konkluzji.

Skarga kasacyjna strony pozwanej zasługiwała zatem na uwzględnienie, wobec czego z mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i art. 398²¹ w związku z art. 108 § 2 k.p.c. należało orzec jak w sentencji.

=====